

Warszawa, 22 grudnia 2015 r.

KMP.571.16.2015.PK

Raport
przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji
z wizytacji Zakładu Karnego w Sierakowie Śląskim

1. Wprowadzenie

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192) [dalej: OPCAT] oraz działając na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 7 – 8 października 2015 r. do Zakładu Karnego w Sierakowie Śląskim (zwanego dalej zakładem, placówką lub jednostką) udali się przedstawiciele Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” (zwanego dalej KMP lub Mechanizmem): dr Marcin Mazur (z-ca dyrektora KMP, prawnik), dr Justyna Józwiak (socjolog, politolog w zakresie resocjalizacji), Małgorzata Molak (pedagog resocjalizacyjny) i Przemysław Kazimirski (prawnik).

Celem wizytacji zapobiegawczej pracowników BRPO było sprawdzenie na miejscu sposobu traktowania osób pozbawionych wolności i dokonanie oceny ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

W Zakładzie Karnym w Sierakowie Śląskim przeprowadzone czynności polegały na:

- wysłuchaniu informacji na temat funkcjonowania zakładu przedstawionych przez płk Krzysztofa Wojdyło – dyrektora jednostki;

- oglądzie terenu zakładu, w tym: wybranych losowo cel mieszkalnych, ambulatorium, łaźni, sal widzeń, kaplicy, biblioteki, radiowęzła oraz terenów rekreacyjnych;
- przeprowadzeniu w czasie wizytacji cel mieszkalnych rozmów ze skazanymi;
- zapoznaniu się z losowo wybranymi aktami osobowymi skazanych;
- przeprowadzeniu na osobności indywidualnych rozmów z wybranymi osadzonymi.

W toku wizytacji wykonano dokumentację fotograficzną i użyto dalmierza do pomiaru powierzchni wybranych pomieszczeń.

Dokonane w ten sposób ustalenia przedstawiciele KMP przekazali zastępcom dyrektora Zakładu Karnego w Sierakowie Śląskim oraz wysłuchali ich uwag i wyjaśnień.

Ponadto po zakończeniu wizytacji przeanalizowano m.in.: zarządzenie nr 31/2015 Dyrektora Zakładu Karnego w Sierakowie Śląskim z dnia 24 czerwca 2015 r. w sprawie porządku wewnętrznego wraz z załącznikami (dalej: porządek wewnętrzny) oraz sprawozdanie z kontroli Zakładu Karnego w Sierakowie Śląskim przeprowadzonej w dniu 29 kwietnia 2014 r. przez sędziego wizytatora ds. penitencjarnych Sądu Okręgowego w Częstochowie.

2. Legalność osadzenia w jednostce

Zakład Karny w Sierakowie Śląskim jest jednostką powstałą z Oddziału Zewnętrznego Zakładu Karnego nr 1 w Strzelcach Opolskich w Przywarach. Placówka, jako odrębny zakład powołana została do życia z dniem 1 stycznia 2014 r. Jednostka położona jest na terenie leśnym; ma charakter zakładu karnego typu półotwartego dla recydywistów penitencjarnych. Pojemność placówki wynosi 624 miejsca.

W dniu 7 października 2015 r. w jednostce faktycznie przebywało 483 osadzonych, w tym: 477 skazanych i 6 ukaranych.

Analiza wybranych losowo akt osadzonych nie wykazała żadnych nieprawidłowości związanych z podstawą prawną ich pobytu w zakładzie oraz ich klasyfikacją.

3. Personel

W dziale penitencjarnym zakładu zatrudniony jest kierownik działu, 3 psychologów, 12 tzw. wychowawców liniowych, wychowawca ds. kulturalno-oświatowych, wychowawca ds. sportowych, wychowawca ds. pomocy postpenitencjarnej oraz mł. inspektor ds. zatrudnienia osadzonych. Wszyscy ww. pracownicy legitymują się wykształceniem wyższym.

W związku z liczbą zatrudnionych wychowawców liniowych, na każdego z nich przypada ponad 50 skazanych, co nie odpowiada standardom obciążenia zawartym w uzasadnieniu Instrukcji Nr 2/12 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 29 lutego 2012 r. w *sprawie tworzenia i organizacji oddziałów penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych* (dalej: instrukcja). Zgodnie z nimi, na jednego wychowawcę powinno przypadać nie więcej niż 40 skazanych lub 60 tymczasowo aresztowanych. Pracownicy BRPO przypominają również, że zgodnie ze stanowiskiem Europejskiego Komitetu Zapobiegania Torturom (dalej: CPT) *w przypadku niewystarczającej liczby personelu może okazać się niezbędna praca w godzinach nadliczbowych, w celu utrzymania podstawowego poziomu bezpieczeństwa i systemu zaopatrzenia na terenie zakładu karnego. Taki stan rzeczy może łatwo doprowadzić do wysokiego poziomu stresu wśród personelu i jego przedwczesnego „wypalenia”, co może wzmóc napięcie obecne w każdym zakładzie karnym*” (Fragment § 26 Jedenastego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (2001) 16]). W związku z powyższym zasadnym jest wzmocnienie obsady działu penitencjarnego o 2 wychowawców.

W 2015 r. funkcjonariusze działu penitencjarnego i ochrony uczestniczyli w szkoleniach dotyczących m.in. nagradzania i karania dyscyplinarnego jako elementów służących do wdrażania osadzonego do przestrzegania społecznie akceptowanych norm i zasad postępowania; rozpoznawania objawów uzależnienia od środków odurzających, alkoholu, środków psychotropowych u skazanych przybyłych do jednostki z transportu przez funkcjonariuszy działu penitencjarnego, standardowych pytań pozwalających na stwierdzenie takich uzależnień zwłaszcza w czasie przeprowadzania rozmów z nowoprzybyłymi osadzonymi, procedury działania przy stwierdzeniu uzależnienia, współpracy w tym zakresie na linii

wychowawca – psycholog; międzynarodowych standardów wykonywania kar; zagrożeń pojawiających się w codziennej pracy wychowawcy w oddziale mieszkalnym, sposobów radzenia sobie z sytuacjami trudnymi i zachowania się w przypadkach konfliktowych mogących godzić w bezpieczeństwo osobiste funkcjonariusza i zakładu karnego na podstawie doświadczeń wychowawców z długim stażem pracy penitencjarnej, praktycznych metod postępowania w sytuacjach trudnych i zagrażających bezpieczeństwu jednostki; najczęstszych powodów podejmowania zachowań autoagresywnych wśród osadzonych na podstawie dotychczasowych doświadczeń w jednostce, analiza takich zdarzeń oraz redukcji stresu personelu bezpośrednio uczestniczącego w procesie resocjalizacji osób pozbawionych wolności.

Doceniając zaangażowanie władz zakładu w organizację szkoleń o tak szerokim zakresie przedmiotowym, pracownicy KMP uważają, że pożądanym, ze względu na specyfikę pracy w więzieniu, byłoby także objęcie psychologów oraz terapeutów superwizją, służącej rozładowaniu napięć powstałych w trakcie wykonywania przez nich obowiązków służbowych i zwiększającą efektywność ich pracy.

Zgodnie z informacjami pozyskanymi w trakcie wizytacji zakładu, w latach 2014 - 2015 (do dnia wizytacji) nie były prowadzone postępowania dyscyplinarne wobec funkcjonariuszy jednostki w związku z wykonywaniem przez nich obowiązków służbowych. Zarówno w roku ubiegłym jak i bieżącym, nie toczyły się również sądowe postępowania karne przeciwko funkcjonariuszom z zakładu.

W odniesieniu do pozwów cywilnych wnoszonych przez więźniów przeciwko jednostce, z informacji przekazanych wizytującym przez dyrektora Zakładu Karnego w Sierakowie Śląskim wynika, że w 2014 r. na 4 wniesione pozwy o zadośćuczynienie z tytułu przeludnienia, 3 powództwa zostały oddalone. Postępowanie w jednej sprawie pozostaje obecnie w toku. W roku bieżącym, spośród 5 wniesionych przez skazanych pozwów, w jednym przypadku sąd zdecydował o oddaleniu powództwa. Pozostałe sprawy dotyczące zadośćuczynienia za doznane krzywdy (2) oraz zadośćuczynienia z tytułu przeludnienia i utraty zdrowia (2), pozostają w toku.

Większość ocen personelu zakładu przekazanych wizytującym przez więźniów była dobra. Wśród nielicznych uwag krytycznych znalazły się zarzuty dotyczące jednego z wychowawców oddziału I A. Skazani z tego oddziału wskazywali, że trudno

uzyskać od wychowawcy rzeczową informację; jeden z osadzonych dodał ponadto, że w czasie jego pobytu w jednostce zdarzył się przypadek zaginięcia prośby, którą przekazał temu wychowawcy. W związku z powyższym, pracownicy BRPO zwracają się z prośbą do dyrektora zakładu o zwrócenie uwagi na wykonywanie obowiązków służbowych przez jednego z wychowawców w oddziale I A, którego dane przekazane zostały przez wizytujących podczas roboczego podsumowania wizytacji.

4. Warunki bytowe

Osoby pozbawione wolności zakwaterowane są w 2 pawilonach mieszkalnych (A i B). W pawilonie A zorganizowano 3 oddziały mieszkalne, zaś w B – 2.

Osadzeni mieszkają w celach wieloosobowych (2 – 10 osobowych). Najwięcej jest cel 4-osobowych (49), 10-osobowych (27) i 3-osobowych (10). Pozostałe cele to cele: 8-osobowe (6), 9-osobowe (6) oraz 5-osobowa (3).

Wizytujący ocenili stan cel mieszkalnych jako dobry. Wszystkie posiadają zabudowane kąpiki sanitarne oraz okresowy dostęp do ciepłej wody. Przedstawiciele KMP zwracają jednakże uwagę na fakt niepełnej zabudowy kąpików w celach mieszkalnych pawilonu A, posiadających ok 50 cm przerwę pomiędzy podłogą a ścianami kąpika. W związku z tym cele nie spełniają warunków trwałej zabudowy kąpików sanitarnych.

Jednostka dysponuje 4 celami przeznaczonymi do wykonywania kary dyscyplinarnej polegającej na umieszczeniu w celi izolacyjnej. W czasie wizytacji w celach nie przebywali osadzeni (ostatni przypadek wykonania kary dyscyplinarnej w tej postaci miał miejsce w dniach 28.09 – 01.10.2015 r.). Mając na uwadze brak przesłon wydzielających choćby w sposób prowizoryczny miejsce ustępowe z reszty powierzchni celi, wizytujący przypominają, iż Rzecznik Praw Obywatelskich w wystąpieniu¹ skierowanym do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej wskazała m.in., że w celach jednoosobowych urządzenia sanitarne powinny być osłonięte co najmniej w taki sposób, aby nie była możliwa obserwacja osadzonego wykonującego czynności fizjologiczne w kąpiku sanitarnym ani bezpośrednio przez osoby wchodzące do celi, ani przez wizjer w drzwiach. W sytuacji, gdy funkcjonariusze Służby Więziennej, również płci przeciwnej, mają możliwość wglądu do kąpika sanitarnego

¹ Zob. Wystąpienie z dnia 25 marca 2013 r., RPO-700317-II-702/12/MK.

przez wizjer i obserwowania osadzonego podczas wykonywania przez niego czynności fizjologicznych i higienicznych, warunek zapewnienia intymności przy korzystaniu z urządzeń sanitarnych nie jest spełniony. W odpowiedzi z dnia 17 kwietnia 2013 r. Dyrektor Generalny Służby Więziennej podzielił pogląd Rzecznika Praw Obywatelskich stwierdzając, iż spełnienie kryterium zapewnienia intymności w warunkach izolacji penitencjarnej uzależnione jest nie tylko od braku fizycznej obecności innych osób podczas korzystania przez osadzonego z urządzeń sanitarnych, ale także od ograniczenia (z wyłączeniem przypadków przewidzianych w obowiązujących przepisach) możliwości jego obserwacji. W związku z powyższym członkowie KMP zalecają osłonięcie kąćków sanitarnych w celach izolacyjnych, w sposób czyniący zadość powyższym warunkom.

Kąpiele więźniów odbywają się dwa razy w tygodniu. Łazienka w pawilonie B posiada stanowiska prysznicowe wydzielone za pomocą przesłon przymocowanych do ścian; kąpiele w pawilonie A, odbywają się w łazni nie posiadającej takich wyodrębnień. W związku z tym wizytujący zalecają doposażenie łazni w pawilonie A w odpowiednie przegrody, na wzór tych zamontowanych w pawilonie B.

Spośród cel w zakładzie, monitorowane są jedynie cela zabezpieczająca oraz jedna z cel izolacyjnych. Zgodnie z informacjami przekazanymi wizytującym przez kierownika działu ochrony, podczas stosowania środków przymusu bezpośredniego wykorzystywana jest kamera przenośna, o ile pozwala na to przebieg zdarzenia skutkującego decyzją o zastosowaniu przymusu. Przedsiónek celi jest wyposażony w monitoring z funkcją maskującą sfery intymne osób pozbawionych wolności, załatwiających potrzeby fizjologiczne.

Kontrola osobista osadzonych z zakładu odbywa się w odrębnych niemonitorowanych pomieszczeniach (najczęściej w dyżurkach oddziałowych oraz w pokoju zlokalizowanym przy sali widzeń). W trakcie rozmów indywidualnych osadzeni wskazali, że polegają one na rozebraniu się do naga.

Zgodnie ze stanowiskiem wyrażonym przez CPT w raporcie z wizytacji przeprowadzonej w Polsce w dniach 5-17 czerwca 2013 r., *uciekanie się do przeprowadzenia kontroli osobistej powinno być oparte na indywidualnej ocenie ryzyka i być poddane rygorystycznym kryteriom oraz nadzorowi. Powinno się podjąć wszystkie rozsądne wysiłki w celu zminimalizowania poczucia zażenowania; osoby*

osadzone poddawane kontroli osobistej normalnie nie powinny być zobowiązane do zdjęcia całego ubrania w tym samym czasie, np. powinny mieć prawo do zdjęcia ubrań powyżej pasa i do ubrania się przed zdjęciem pozostałych ubrań.

W ocenie przedstawicieli KMP poszanowanie prawa osadzonego do intymności i godności osobistej oznacza również szacunek dla indywidualnego poczucia wstydu, które w przypadku pozostawienia tej osoby bez ubrania jest niewątpliwie naruszane. Pracownicy BRPO zalecają zatem przeprowadzanie kontroli osobistych w sposób polegający na zdejmowaniu przez więźnia ubrania partiami (najpierw górna, a następnie dolna, po założeniu górnej).

Osoby pozbawione wolności trzy razy w miesiącu mogą dokonywać zakupów na tzw. wypiskę w kantynie. Są w niej dostępne są m.in. krzyżówki oraz witaminy, które skazani mogą nabywać po wyrażeniu zgody przez lekarza więziennego ambulatorium.

Z informacji przekazanych przez dyrektora jednostki wynika, że wśród potrzeb remontowych jednostki zauważa m.in. konieczność wymiany wykładzin ściennych w łazni pawilonu A; remont instalacji zasilania rezerwowego jednostki oraz odnowienie powłok malarskich w celach mieszkalnych. Planowane rozpoczęcie realizacji ostatniego z zamierzeń miało nastąpić w dniu 26.10.2015 r. W związku z tym, przedstawiciele KMP zwracają się w tym miejscu z prośbą o informację o aktualny stan planowanych prac.

Wśród uwag krytycznych dotyczących warunków bytowych, odebranych przez pracowników KMP od niektórych skazanych, dominowały skargi na wyżywienie przygotowywane przez jednostkę (wodniste zupy, parówki słabej jakości). Analiza informacji nt. oszczędności czynionych przez zakład w stawkach żywieniowych diety podstawowej wskazuje, że mają one charakter permanentny, a dominującą wśród nich jest oszczędność do 20%. W ocenie przedstawicieli KMP, działania podejmowane w tym zakresie przez jednostkę, decydować mogą w praktyce o pogorszeniu jakości wyżywienia, czego dobitny sygnał stanowią zastrzeżenia więźniów werbalizowane w tej kwestii.

5. Sytuacja więźniów z niepełnosprawnością

Zakład, zgodnie z informacją zawartą w opisie jednostki, znajdującym się na stronie internetowej Służby Więziennej, jest przystosowany dla potrzeb osób poruszających się na wózku. Analiza infrastruktury jednostki poczyniona pod tym kątem przez przedstawicieli Mechanizmu wykazała, że dostosowanie istnieje w zasadzie w obrębie jednej celi mieszkalnej zlokalizowanej w pawilonie B oraz w jej najbliższym otoczeniu.

Przedstawiciele KMP podkreślają, że dla osób z niepełnosprawnością niedostępne są niestety inne miejsca w jednostce, w których realizowane są jedne z podstawowych praw osób pozbawionych wolności, t.j. prawo do realizacji widzeń, uczestniczenia we mszy św., czy stołówki. W związku z tym wizytujący zalecają likwidację barier architektonicznych znajdujących się pomiędzy przystosowaną celą a miejscami wskazanymi jako niedostępne.

Zgodnie z przyjętą w dniu 1 sierpnia 1997 r. przez Sejm RP Kartą Praw Osób Niepełnosprawnych (M. P. z 1997 r. Nr 50, poz. 475) osoby niepełnosprawne mają prawo życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych. Ponadto w dniu 6 września 2012 r. Polska ratyfikowała przyjętą w dniu 13 grudnia 2006 r. przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych Konwencję o prawach osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2012 r., poz. 1169) zobowiązującą do umożliwienia osobom niepełnosprawnym niezależnego życia i pełnego udziału we wszystkich jego sferach. Oba wymienione dokumenty mają zastosowanie również w odniesieniu do osób pozbawionych wolności oraz środowiska stworzonego w miejscu ich osadzenia. Wobec powyższego wszelkie instytucje państwowe, winny podejmować działania ukierunkowane na urzeczywistnienie praw osób z niepełnosprawnością. Omawiając potrzebę dostosowania jednostek penitencjarnych do potrzeb osób niepełnosprawnych warto także zwrócić uwagę na wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu z 2006 r. w sprawie Vincent przeciwko Francji (6253/03), w którym Trybunał stwierdził naruszenie art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka przez osadzenie więźnia poruszającego się na wózku inwalidzkim w celi, której wyposażenie nie było całkowicie dostosowane do osób niepełnosprawnych oraz której nie był w stanie samodzielnie opuścić.

Podczas roboczego podsumowania wizytacji, przedstawicielka KMP zwróciła się z prośbą o rozpatrzenie możliwości zakwaterowania w celi dla osób z niepełnosprawnością więźnia, który ze względu na swoje schorzenia (cewnik, problem jelitowy) czuje się skrzepowany w wieloosobowej celi mieszkalnej, w której przebywa. Wizytujący otrzymali zapewnienie zastępcy dyrektora zakładu o przeniesieniu osadzonego do wskazanej celi, a ponadto uzyskali informację, że zakład rozpoczął starania o zastosowanie instytucji przerwy przez sąd dla tego skazanego.

6. Traktowanie osadzonych

Oceny osadzonych dotyczące traktowania przez funkcjonariuszy SW były pozytywne. Osadzeni (zarówno w trakcie rozmów indywidualnych jak i podczas tych prowadzonych w celach mieszkalnych) podkreślali dobrą atmosferę panującą w jednostce oraz zaangażowanie kadry w pracy z nimi.

W latach 2014 - 2015 (do dnia wizytacji) środki przymusu bezpośredniego zastosowane zostały tylko raz wobec osadzonego, który odmówił wzięcia udziału w zdawaniu rzeczy do magazynu, w związku z zastosowaniem wobec niego kary umieszczenia w celi izolacyjnej. W celu przełamania oporu skazanego zostały zastosowane siła fizyczna oraz kajdanki. Postępowanie funkcjonariuszy stosujących ww. środki zobrazowane nagraniem ich przebiegu, nie budzi zastrzeżeń członków Mechanizmu.

W okresie 1.01.2014 – 7.10.2015 r. odnotowano na terenie zakładu 22 zdarzenia nadzwyczajne. Znalazły się wśród nich: ujawnienie przedmiotu niebezpiecznego lub niedozwolonego (7), bójka lub pobicie (4), samowolne oddalenie się osadzonego zatrudnionego poza jednostką w systemie bez konwojenta (2), popełnienie przez pracownika lub funkcjonariusza czynu noszącego znamiona przestępstwa (2) usiłowanie dokonania samobójstwa przez osadzonego (1) oraz inne zdarzenia (6).

Analizując liczbę przypadków samooagresji wskazać należy, że w latach 2014 – 2015 na terenie zakładu doszło łącznie do 15 takich przypadków. Znalazły się wśród nich: protesty głodowe (9), połknięcia ciała obcego (3), oraz pocięcia powłok skórnych (3). Poza jednym przypadkiem pocięcia powłok skórnych, pozostałe akty samoagresji miały charakter instrumentalny.

7. Dyscyplinowanie i nagradzanie

Ze względu na trudność w zebraniu informacji dotyczących wszystkich rodzajów środków dyscyplinarnych zastosowanych wobec więźniów z zakładu w latach 2014 - 2015, przedstawiciele KMP pozyskali dane dotyczące zastosowania jedynie najsurowszego z nich, a mianowicie kary umieszczenia w celi izolacyjnej. Zgodnie z informacjami przekazanymi wizytującym, w 2015 r. taką zastosowano wobec 7 osadzonych.

W zdecydowanej większości, powodem wymierzenia tej kary była odmowa wejścia do wyznaczonej celi mieszkalnej. W jednym przypadku powód stanowił pozytywny wynik testu na obecność środków odurzających i psychotropowych w organizmie.

Wizytowany zakład posiada odpowiednio wyposażone pomieszczenie do realizacji nagrody, o której mowa w art. 138 § 1 pkt 3 k.k.w. Z informacji przekazanych przez administrację jednostki wynika, że widzenie w takiej formie od początku istnienia zakładu, tj. od 1 stycznia 2014 r. udzielone zostało 1 raz. W czasie rozmowy przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji z dyrektorem jednostki, przedstawił on swój pogląd dotyczący przyznawania tej nagrody. W ocenie dyrektora więzienie nie stanowi dobrego miejsca do realizacji tego typu kontaktów intymnych, nawet pomimo spełniania warunków określonych w przepisach prawa. Zdaniem dyrektora, spotkania takie powinny odbywać się poza zakładem karnym, np. podczas zezwoleń na czasowe opuszczenie terenu jednostki przez osadzonego.

W tym miejscu należy podkreślić, że sytuacja związana z możliwością realizacji widzeń intymnych w Zakładzie Karnym w Sierakowie Śląskim, jest zgoła odmienna od sytuacji panującej w tym zakresie w innych jednostkach wizytowanych przez przedstawicieli Mechanizmu. Najczęściej ujawnianą w tym przedmiocie nieprawidłowością był brak wydzielenia i odpowiedniego wyposażenia pomieszczeń niezbędnych do realizacji takich spotkań. Tymczasem wizytowana jednostka dysponuje należycie przygotowanym zapleczem lokalowym, które nie jest jednakże wykorzystywane. Nie negując osobistego przekonania dyrektora zakładu odnośnie istniejących poza murami więzień lepszych warunków i okoliczności do realizacji kontaktów intymnych, warto jednakże zwrócić uwagę, że obowiązujące przepisy

prawa statuują omawianą nagrodę jako ulgę samoistną, nie wymagającą spełnienia przez zainteresowanego jej otrzymaniem, przesłanek akcesoryjnych, t.j. np. nabycie uprawnień do korzystania z przepustek poza zakładem karnym.

W ocenie członków Mechanizmu pogląd dyrektora zakładu opisany powyżej jest niepokojący z punktu widzenia przestrzegania praw osób pozbawionych wolności. Nie negując uznaniowego charakteru przyznawanych więźniom nagród, nie można jednakże postawić znaku równości pomiędzy nim, a arbitralnym zawężaniem katalogu powszechnie obowiązujących nagród, do tych jedynie, z których w ocenie dyrektora mają prawo skorzystać osoby pozbawione wolności podczas odbywania kary w podległej mu jednostce. Częstotliwość przyznawania nagrody przewidzianej w art. 138 § 1 pkt 3 k.k.w, w ocenie pracowników BRPO, świadczyć może o uznaniu stanowiska dyrektora za powszechnie obowiązujące przez podległych mu zastępców. Zdaniem przedstawicieli KMP wszyscy osadzeni, którzy zasłużą na otrzymanie takiej nagrody powinni mieć zagwarantowaną możliwość jej realizacji.

Osadzeni, wobec których stosowana była odpowiedzialność dyscyplinarna, w rozmowach z pracownikami BRPO, potwierdzali każdorazowe wysłuchanie ich przez dyrektora, lub jego zastępców przed podjęciem decyzji o wymierzeniu kary, jak i stosowanie pouczeń o możliwości odwołania się od decyzji w trybie art. 7 k.k.w. Pytani o możliwość skorzystania z nagrody, o której mowa w art. 138 § 1 pkt 3 k.k.w wskazywali, że takiej nagrody nie stosuje się w Zakładzie Karnym w Sierakowie Śląskim.

8. Prawo do informacji

Dokumentami regulującymi prawa i obowiązki osadzonych w Zakładzie są: zarządzenie nr 31/2015 Dyrektora Zakładu Karnego w Sierakowie Śląskim z dnia 24 czerwca 2015 r. w sprawie porządku wewnętrznego wraz z załącznikami (dalej: porządek wewnętrzny). Kopie porządku wewnętrznego znajdowały się w poszczególnych celach mieszkalnych zakładu. Treść porządku wewnętrznego nie budzi wątpliwości wizytujących zarówno co do jego przejrzystości jak i jednoznaczności użytych w nim sformułowań.

Na tablicach ogłoszeń wywieszane zostały adresy instytucji krajowych oraz międzynarodowych stojących na straży praw człowieka (również skrzynki na korespondencję).

Biblioteka w jednostce zorganizowana jest na szczeblu centralnym. Poza literaturą (także w językach obcych) dostępne są w niej obowiązujące przepisy (m.in. Kodeks karny, Kodeks karny wykonawczy, Kodeks postępowania cywilnego), wyroki Trybunału Konstytucyjnego i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, jak również regulaminy wykonania kary pozbawienia wolności (tłum. na angielski, niemiecki i rosyjski) oraz informatory dla cudzoziemców.

Prenumerowany jest Dziennik Zachodni, Gazeta Wyborcza, Rzeczpospolita, Nowa Trybuna Opolska i Angora. Dziennik Zachodni dostępny jest w świetlicach oddziałowych, pozostała prasa znajduje się w bibliotece. Osadzeni mają też dostęp do czasopism tematycznych: Bieganie, Auto Moto, Wędkarski Świat, Pani, Zwierciadło, Świat Wiedzy, itp.

W jednostce funkcjonuje radiowęzeł, który poza transmisją stacji radiowych, emituje także okolicznościowe i cykliczne audycje własne, na które składają się komunikaty, ogłoszenia, jadłospis i pogadanki; czytane są też książki.

Osadzeni w rozmowach z przedstawicielami KMP potwierdzali wiedzę na temat możliwości korzystania z dostępu do BIP, z którego zasobami mogą zapoznać się poprzez komputer znajdujący się w bibliotece.

9. Opieka medyczna

Personel lekarski wizytowanej jednostki stanowią: kierownik ambulatorium, lekarz psychiatra, chirurg, laryngolog, neurolog, dermatolog, lekarz medycyny, stomatolog oraz 4 lekarzy podstawowej opieki zdrowotnej. Wszyscy lekarze zatrudnieni są na umowach cywilno-prawnych; dodatkowo dzięki umowie zlecenie, placówka współpracuje z lekarzem okulistą.

Średni personel medyczny stanowią 4 pielęgniarki zatrudnione na etatach funkcjonariuszy SW. Warto podkreślić, że w ocenie kierownika ambulatorium, obecna liczba pielęgniarek nie jest wystarczająca do zapewnienia adekwatnego wsparcia wyższego personelu medycznego. Zdaniem kierownika, prowadzenie pracy pielęgniarskiej w pawilonach, przy praktycznie codziennych przyjęciach lekarskich

oraz tak dużej liczbie skazanych, wymaga zatrudnienia dodatkowej pielęgniarki, której wsparcie poprawi efektywność pracy więziennej służby zdrowia.

Opieka pielęgniarska sprawowana jest od poniedziałku do piątku w systemie pracy zmianowej (7.00 - 15.00 oraz 12.00 – 20.00). Przyjęcia przez lekarzy odbywają się w dni powszednie zgodnie z obowiązującymi grafikami. Skierowania do lekarzy specjalistów (poza ginekologiem i psychiatrą) wystawia lekarz ogólny.

Skazani, z którymi rozmawiano, dobrze ocenili opiekę medyczną realizowaną w jednostce. Twierdzili, że badania lekarskie odbywają się, co do zasady, bez obecności funkcjonariusza Służby Więziennej, a zatem w warunkach gwarantujących poszanowanie prywatności i tajemnicy lekarskiej. Spośród uwag krytycznych wypowiedzianych pod adresem więziennej służby zdrowia dominowały informacje o braku możliwości uzyskania zgody kierownika ambulatorium na zakup witamin dostępnych w kantynie. Podczas oglądu kantyny, przedstawiciele KMP ustalili, że tylko 4 więźniów otrzymało zgodę lekarza na witaminy dostępne w więziennym sklepie. Podczas rozmowy podsumowującej wizytację, przedstawiciele Mechanizmu wskazali na brak uzasadnienia powściągliwości kierownika ambulatorium przed wyrażaniem zgód na witaminy pochodzące z pewnego źródła. Zastępca dyrektora jednostki zapewnił wizytujących, że w trakcie rozmowy z lekarzem osiągnięty został konsensus – więźniowie ubiegający się o witaminy, będą mogli liczyć na pozytywne rozpatrzenie ich próśb.

10. Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym

Widzenia w wizytowanym zakładzie realizowane są w każdą środę, niedzielę i święta oraz w pozostałe dni ustawowo wolne od pracy w godz. 8.30 – 15.30. Spotkania skazanych z odwiedzającymi ich osobami odbywają się pod nadzorem funkcjonariusza (26 stolików), bez nadzoru (4 stoliki) oraz w warunkach wyłączających możliwość bezpośredniego kontaktu.

W kompleksie sal widzeń zorganizowano część przeznaczoną dla najmłodszych odwiedzających - estetycznie zaaranżowaną i wyposażoną w zabawki oraz gry.

W Zakładzie Karnym w Sierakowie Śląskim więźniowie mają do dyspozycji samoinkasujące aparaty telefoniczne, zamontowane w każdym z oddziałów mieszkalnych.

Wychodząc naprzeciw oczekiwaniom cudzoziemców oraz skazanych, których miejsca zamieszkania pozostają w znacznej odległości od jednostki, w której obecnie przebywają, skazani mogą korzystać również z video-rozmów odbywających się za pośrednictwem komunikatora internetowego SKYPE. Przedstawiciele KMP pozostają pod dużym wrażeniem praktycznej realizacji tego uprawnienia. Każdy z oddziałów mieszkalnych wyposażony został bowiem w tzw. kiosk internetowy posiadający wbudowany monitor, kamerę oraz słuchawkę. Nawiązanie połączenia za pomocą zainstalowanej w kiosku aplikacji SKYPE jest możliwe po wpisaniu loginu i hasła użytkownika. Zgodnie treścią Regulaminu korzystania z samoinkasujących aparatów telefonicznych (...), aplikacji SKYPE oraz e-Sąd, możliwość ta adresowana jest głównie do rodziców lub opiekunów prawnych dzieci do lat 15, cudzoziemców oraz osób, których rodziny zamieszkują w znacznej odległości od zakładu, a także takich, w których sytuacja ekonomiczna lub zdrowotna uniemożliwia przyjazd do jednostki. Korzystanie ze SKYPA możliwe jest codziennie w godz. 7.10 – 12.00; 14.30 – 18 oraz 18.20 – 19.45. Czas jednej rozmowy nie może przekraczać 15 min.

11. Oddziaływania kulturalno – oświatowe i sportowe

W ramach oddziaływań kulturalno-oświatowych realizowanych jest w jednostce szereg programów o charakterze edukacyjnym, sportowym. Wśród tych, które miały miejsce w latach 2014 – 2015, wymienić należy następujące: *Bądź częścią przyrody*, *Można inaczej*, *Nie siedź beczynnie – warsztaty aktywności twórczej*, *Druga szansa*, *I ty możesz uratować życie*, *Pileś – nie jedź*, *Otwórz pięść – podaj dłoń*, *Blżej siebie*, *Aktywizacja zawodowa*, *Stop przemocy wg modelu DULUTH*, *Świat z za krat* oraz *Uprzedzenie i dyskryminacja*. Liczba osadzonych, którzy ukończyli cykl każdej z wymienionych form aktywności kształtowała się pomiędzy 8 i 16 osób. Biorąc pod uwagę fakt, że większość z programów miała charakter cykliczny, można stwierdzić, że cieszą się one naprawdę dużym zainteresowaniem wśród więźniów.

W każdym oddziale mieszkalnym znajdują się świetlice wyposażone w odbiorniki radiowe oraz telewizory. W świetlicach w pawilonie mieszkalnym A znajdują się stoły do tenisa stołowego, w pawilonie B stół wystawiony jest na korytarzu oddziału. W świetlicach osadzeni mogą grać w gry planszowe i wykonywać przedmioty rękodzieła artystycznego. Zestawy gier dostępne są w bibliotece

i u wychowawców oddziałowych. Ponadto w salach dydaktycznych odbywają się próby zespołu muzycznego i zajęcia szachowe. Dzięki funkcjonującej w jednostce pracowni plastycznej skazani mogą udzielać się także artystycznie.

Osadzeni w ramach spacerów mogą korzystać z boiska do gry w siatkówkę oraz piłkę nożną. W ramach zajęć sportowych cyklicznie rozgrywane są turnieje tenisa stołowego, siatkówki plażowej oraz szachowe.

Dzięki „zarazeniu” więźniów pasją biegania, przez wychowawcę ds. sportowych, ta forma aktywności cieszy się wśród osadzonych bardzo dużym zainteresowaniem. Skazani wielokrotnie mogli uczestniczyć w imprezach biegowych zarówno na terenie zakładu karnego jak i poza nim. Na terenie jednostki zorganizowano test Coopera, „Maraton na raty” oraz cykliczne biegi w ramach akcji Polska biega. Osadzeni brali również udział w biegach poza terenem zakładu takich jak „Bieg Sylwana”, „Silesia maraton”, „Dobrodzieńska dycha”, „Bieg o nóż komandosa”, „Zimnar”, czy „Półmaraton Leśny”.

W ramach zajęć sportowych organizowane są wyjazdy na boiska w Jeżowej, Dobrodzienia, Sierakowa i Ciasnej oraz hale sportowe w Ciasnej gdzie osadzeni mają możliwość gry w piłkę nożną.

Osadzeni z Zakładu Karnego w Sierakowie Śląskim biorą udział w różnego rodzaju wydarzeniach odbywających się zarówno na terenie jednostki jak i poza nim. Znajdują się wśród koncerty, spotkania z ciekawymi ludźmi, wycieczki rowerowe, akcje społeczne oraz zawody sportowe.

Wizytujący pozostają pod dużym wrażeniem oferty zajęć kulturalno-oświatowych oraz zaangażowania osadzonych w szereg różnorodnych przedsięwzięć zarówno na terenie jednostki jak i poza nim.

Podobnego zdania byli osadzeni, którzy pozytywnie wypowiadali się w powyższym temacie.

12. Zatrudnienie skazanych i szkolenia kursowe

W czasie wizytacji, spośród populacji osadzonych zatrudnionych było 166 więźniów (60 odpłatnie i 105 nieodpłatnie). Zatrudnienie odpłatne realizowane było na rzecz kontrahentów zewnętrznych (23) oraz na rzecz jednostki (37).

Wśród pracujących nieodpłatnie, 86 więźniów wykonywało pracę w ramach art. 123a § 1 k.k.w, a 19 w ramach na podstawie art. 123a § 2.

W 2014 r. w zakładzie zorganizowane zostały 4 kursy zawodowe (2 x ogrodnik, 2 x pilarz) oraz 12 szkoleń miękkich z zakresu ekologii, aktywizacji zawodowej, przeciwdziałania przemocy oraz profilaktyki uzależnień. W każdym z kursów wzięło udział 10 osadzonych; w związku z uczestnictwem w szkoleniach wydanych zostało 106 certyfikatów. W roku bieżącym, liczba kursów zawodowych dla skazanych wyniosła 6 (2 x ogrodnik, 4 x pilarz), a szkoleń miękkich 17.

Osoby zatrudnione, z którymi rozmawiali przedstawiciele KMP, bardzo dobrze oceniły możliwość świadczenia oraz warunki pracy. Skazani wypowiadali się także pozytywnie na temat możliwości podnoszenia i nabywania w jednostce kwalifikacji zawodowych.

13. Prawo do praktyk religijnych

W wizytowanej jednostce zatrudniony jest kapelan katolicki, który odprawia regularnie msze św. oraz prowadzi spotkania religijne z więźniami. Organizuje ponadto pielgrzymki osadzonych do Częstochowy oraz Sanktuarium Maryjnego na Górze św. Anny.

Poza kapelanem obrządku rzymskokatolickiego, akredytację wstępu na teren jednostki posiadają także przedstawiciele innych wyznań i ruchów religijnych – Kościoła Zielonoświątkowego oraz Towarzystwa Biblijnego „Strażnica”.

Żaden z osadzonych w rozmowach z wizytującymi, nie zgłosił uwag w kwestii realizacji prawa do praktyk religijnych.

14. Zalecenia

Na podstawie art. 19 OPCAT, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają:

1. Dyrektorowi Zakładu Karnego w Sierakowie Śląskim:

- a) zwiększenie obsady wychowawczej o 2 pracowników;
- b) objęcie psychologów oraz terapeutów superwizją;
- c) odstąpienie od zawężania katalogu nagród stosowanych wobec więźniów w jednostce (pkt 7 raportu);

- d) przeprowadzanie kontroli osobistych w sposób opisany w pkt. 4 raportu
- e) likwidację barier architektonicznych dla osób z niepełnosprawnością, uniemożliwiających obecnie samodzielne poruszanie się po jednostce, w tym dotarcie do takich miejsc jak m.in. stołówka, sala widzeń, kaplica;
- f) ograniczenie oszczędności w zakresie wyżywienia więźniów;
- g) wyodrębnienie stanowisk prysznicowych w łaźni pawilonu A na wzór zamontowanych w pawilonie B;
- h) osłonięcie kąpoków sanitarnych w celach izolacyjnych;
- i) pełną zabudowę kąpoków sanitarnych w pawilonie A.

2. Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w Opolu:

- a) zapewnienie środków finansowych na realizację zaleceń wymagających takich funduszy.